

Daniel Vila Garda
Ekonomialaria

Garai performatibo hauetan, kontaketa politika da, beste bide batzuetatik. Eta hitzek munizio gisa jokatzeko dute. Benetako sua eta jaurtigairik gabeko balak orainari eta etorkizunari buruzko itxaropenei aldi berean eragiten dieten emaitzekin nahasten dira. Foucaultek, besteak beste, Clausewitzek «politika gerra da beste bide batzuetatik» idatzi zuenean egindako inbertsioaren beste buelta bat da.

Kontakizunik gabeko batasuna

Latinoamerikako iritzi publikoarentzat, zalantzarik gabe, Europa funtsezko erreferentea da mendebaldeko zibilizazioarentzat, baina ez da ikusten XXI. mendean arreta berezia jarri behar zaion subjektu politiko gisa. Toki hori osatzen duten nazio exinperialistek eta beren lurraldean eta lurraldetik erauzketa-errentagarritasun handien bila diharduten multinazionalak ¹betetzen dute, bai baliabide naturalei dagokienez, bai zerbitzuei dagokienez.

Zeregin horretarako, Europar Batasunak bere egungo balioekiko konfiantza adierazten duten kontakizunak faltan ditu, hipokresia zaharrik eta zinismo berririk ez dutenak. Kontakizun horiek gertaerak bultzatu behar dituzte, alde guztien mesedetan.²

Zergatik? Zalantzarik gabe, arrazoia da mendeetako inertzia historikoa, era berean, Europar Batasunaren kanpo-politikaren ahultasuna, gertaerarik eta kontakizunik gabea, bere eraikuntza-prozesu motelaren isla fidela eta ibilbide eta interes nazional desberdinak uztartzeko zailtasuna.

2008an piztu zen finantza-krisia arte, argudiatu zitekeen geldotasun hori eta estrategia mailakatua eta nazioz gaindiko erakundeek juridikoki ezarritako arauen mende zegoena —hasiera batean Monnetek eta Schumanek zirriboratu zutena— ezinbestekoak zirela historiako integrazio baketsuaren proiekturik handiena aurrera eramateko. XX. mendean, Tony Judtek «hogeita hamar urteetako bigarren gerra» deitu zuen horretan, 60 milioi pertsona baino gehiago hil ziren beren lurraldeetan.

Bi gerren muturreko gogortasunaren irteera negoziatuak, gerraosteko itunetan diseinatutako izaera keynestarreko ongizate-estatu nazional garrantzitsu eta desberdinak eraikitzea ekarri zuen. Hori dolarra/euroaren, NATOren eta sozialdemokraten, demokristauen eta liberalen arteko txandakatze demokratikoaren babespean gertatu zen, eta langile mugimenduaren errebindikazio eta demokratizazio paper oso garrantzitsuak lagundu zuen klaseko sindikatuen bitartez. Horrela, hainbat abiadurako espazio ekonomiko bat eraiki zen, non kapitalismoaren desberdintasunak munduan gutxien urratzen zutenak ziren. Europako herrialde asko sartu dira leku horretara ondoz ondoko zabaltze-prozesuetan, eta inork ez du handik alde egin nahi, salbuespen britainiarra izan ezik, bere exinperioko berezitasun historikoaren ondorioz egindako joan-etorriekin.³

Integrazio horren erritmo sakona kapital finantzarioaren metaketa-prozesuak markatzen zuen; 1973tik aurrera dollarraren patroiaren irteerarekin piztu eta 1992an sinatutako Maastrichteko Itunean islatu zen. Integrazio horren dimentsio soziala beti izan da baldintzatzaile monetario eta ekonomikoen aurkakoa, eta horrek ez du lagundu bertako biztanleen artean identitate europar bat eraikitzen, beste herri

1. Latinoamerikari dagokionez, bereziki Espainia, Portugal, Frantzia eta Ingalaterra. Eta, bereziki, Frantzia, Amazoniako estatua itsasoz haraindiko bere lurraldeagatik, Guyana Frantsesa.

2. Amerikaren konkistari buruzko irakurketa antagonikoak bezalako gaietan elkarriketa autokritiko eta eraikitzaileko gune bat sortzeko beharrezko ahaleginak eginez.

3. Rol propioa Commonwealthen, armategi nuklearrean eta libera esterlinan.

batzuekin duen harremanean islatuko dena. Nazio-kidetza beti izan da nagusi.

Europako lurraldea izan da gatazka zibilaren osagai handiko gerra gehien izan dituen mendeetan zehar, eta bertako nazioek egin dituzte garai inperialen jatorrizko herrien sarraskirik handienak (agian bi gauza horiei buruz ari zen George Steiner pentsalari judua, «Europa hainbeste historiaz nekatuta zegoela» aitortu zuenean).

Europar bakezaletasun hori EB mundu mailako multilateralismoaren defentsa hasiberriaren oinarrian dago.⁴ Europako defentsan eta segurtasunean gehiago gastatzeko erabakia oso gatazkatsua da; izan ere, Europako gizarteetan, elite ekonomiko eta politikoetan hainbat irakurketa daude: berrarmatzea bezala ospatzen dutenak, autonomia estrategiko bateranzko bultzada baloratzen dutenak eta erabat aurka agertzen direnak.

Europako emakumeen emantzipazioaren olatu geldiezinak eta Europako LGTBI mugimenduak bultzatzen dituen genero-aniztasunen onarpen gero eta handiagoak indartu egiten dute haien erakundeen dinamika bakezalea.

Errusiak Ukrainarekiko aldebakarreko inbasioak gatazka orokortu baten mamuak ireki ditu berriro, eta gatazka horrek, Europar Batasunaren eta herrialde inbadituaren alde osatzen duten ia herrialde guztien erantzun bateratu azkarra izan bazuen ere, erreakzio ugari sortu ditu Europako gizartearen barruan, eta bere eredu ekonomikoaren egungo ahultasun energetikoa gogorarazi du. Netanyahuren Israelgo Gobernu Gazan egiten ari den sarraski anker eta deshumanizatzailea denbora errealean ikustek⁵ eta Europar Batasunak hari amaiera ematen gogor laguntzeko duen ezintasunak beren sorrerako balioen ispiluaren aurrean jartzen dituzte Europako gizarteak, oraindik ere balio horiek barneratzen hasi berri direnean.

4. Frantziaren alde bakarreko interbentzionismo militarrek, NATO n estatus berezia duen potentzia nuklearrak, Europaren papera zaildu du, Sirian, Libian eta Sahelen gertatzen den bezala.

5. Alemaniaren erru bikoitzak jokatzeko duen papera da nagusia: Shoá eta Israelgo Estatuaren sorrera.

Gai sorta batek zaildu egiten du Europar Batasunaren (osotasun gisa) eta munduko gainerako herrialdeen (bereziki, Afrika iparraldearen eta Latinoamerikaren) arteko komunikazioa eta interes-akordioa: klima-krisiari erantzuteko eta, aldi berean, enpresen eta familien energia-kontsumoaren beharrak konpontzeko jarrera ekologistak hartzeko abiadura gero eta handiagoa; giza eskubideen defentsan inspiratutako Estatuko erakunde demokratikoen erresilientzia ahuldua; feminismoaren aurrerapenei erantzuteko erreakzioak; gizarte aurrerakoiaren sekularizazio gero eta handiagoa; edo profil ideologiko guztietako gobernuek Europar Batasunetik kanpoko immigrazioa xurgatzeko politika okerrak eta sakabanatuak, beren kostu humanitario jasanezinarekin.

Europar Batasuna ekialderantz zabaltzeak, SESB inplasioz erortzearen ondorioz elite politiko eta ekonomikoen artean bizi izan zen mozkorraldi arrakastatsuen ondorio gisa, Europaren eraikuntza-enderkatze bat eragin zuen bere lurraldean bertan, eta ez zien mesederik egin barne indarrei, Errusia postsobietarrean, erregimen berriaren erreakzio espansionista geldiarazi zezaketelako.

Gai sorta batek zaildu egiten du Europar Batasunaren (osotasun gisa) eta munduko gainerako herrialdeen (bereziki, Afrika iparraldearen eta Latinoamerikaren) arteko komunikazioa eta interes-akordioa: klima-krisiari erantzuteko eta, aldi berean, enpresen eta familien energia-kontsumoaren beharrak konpontzeko jarrera ekologistak hartzeko abiadura gero eta handiagoa; giza eskubideen defentsan inspiratutako Estatuko erakunde demokratikoen erresilientzia ahuldua; feminismoaren aurrerapenei erantzuteko erreakzioak; gizarte aurrerakoiaren sekularizazio gero eta handiagoa; edo profil ideologiko guztietako gobernuek Europar Batasunetik kanpoko immigrazioa xurgatzeko politika okerrak eta sakabanatuak, beren kostu humanitario jasanezinarekin.

Laburbilduz, kontraesan gehiegi Europan, eta alde nabarmenak beste kontinente batzuetan bizi diren prozesuekiko; ez dira eremu erraza maila globalean eta bake garaian akordio estrategikoen elkarriketa konstruktiboetarako. Europar Batasuna une zailean dago bere interesak munduko gainerakoekin bateratuko dituzten ekimen estrategikoak barneratzeko. Are gutxiago, munduko gainerakoei inspirazioa emango dietenak, eskubide indibidual, sozial, politiko eta ekonomikoen konbinazio bakan eta gatazkatsuekin.

«Europako eredu», kontakizunik gabe uzten duen bere birformulazio-egoera zalantzarri eta ezegonkorrean, ez dago Txinak eta Errusiak, bere «eredu egonkorrekin» (iritzi publikorik eta hauteskunde-txandakatzerik gabe) eta AEBk (oraindik ere su erretoriko eta errealeko gaitasun ikaragarriarekin) dakarten erronkari aurre egiteko prest.⁶

Batasunik gabeko kontakizuna

Bestalde, Latinoamerikako errealtateak konbultsio handiak jasan ditu aldi horretan, maila guztietan.

1989tik aurrera, Kubako esperientzia iraultzailea eta eskualde osoan izan zuen eragina agortu egin ziren; jatorrizko herriak subjektu politiko erabakigarri gisa agertu ziren (batez ere Ekuador, Bolivia, Mexiko eta Erdialdeko Amerikan); eliza ebanjelistek gero eta eragin sozial eta politiko handiagoa izan zuten (berezi Brasilen); narkotrafikoak gero eta eragin handiagoa izan zuen gizartean eta erakunde errepublikarretan, herrialde bakoitzeko intentsitate-maila desberdinekin, baina ezohiko larritasuna izan zuen, eta horrek segurtasunik eza eragin zuen hiri eta portuetan; eta bertako biztanleen migrazio-desplazamendu izugarriek esparru berria eman zioten azpikontinente horretako gaitz handiari: egiturazko desberdintasunari.

Etengabe krisian dauden alderdien sistemetan botoa emateko gero eta herritar gehiagok duten desafekzioa abstentzioaren gorakada nabarmena eragiten ari da botoa nahitaez eman behar duten herrialdeetan. Itxurazko paradoxa horrek erakusten du instituzionaltasun ahula, eta, aldi berean, hauteskunde-prozesuak gero eta deslegitimatutako daudela hauteskontziek bermatutako gobernuei egonkortasun politikoa emateko. Ustelkeriarekin batera, funts publikoen erabilera klientelarretik bideratzen baita, aitortu eta kontrolatu gabeko funtsekin politika finantzatzeak Europar Batasunarekiko elkarriketa zailtzen duen koadroa osatzen du.

AEBren interbentzionismoak Latinoamerikan hainbat forma hartu ditu, baina beti izan du salbuespen gutxiko Europako herrialdeen isiltasun konplizea, giza eskubideen urraketa nabarmena izan denean. Europako erakundeek ez dute behin betiko hautsi AEBko James Monroe presidentearen duela 200 urteko aipamena («Amerika amerikarrentzat») konplizitate inperialista zaharren klabeen interpretatzen duela dirudien lehendakaritza-ildo hori.

Europar Batasuna bi bidesari ordaintzen ari da 1945. urtetik aurrera Estatu Batuek berreraikitzeari eta Ongizate Estatua berezko baliabide fiskalekin eraikitzeari laguntzeagatik: Latinoamerikan bigarren mailako papera jokatzeko eta AEBko interes estrategikoen mende egotea militarki, ekonomikoak zein geopolitikoak, NATOren esparruan, eta, ondorioz, tentsio geopolitikoak izatea Kubarekin edo Brasilekin.

Egoera horri esker, Latinoamerikako gizarteek Europako interesak bistaratu dituzte beren nazio matrizeko korporazio handien eskutik, Europaren eraikuntzaren arrastoa aintzat hartu beharreko erreferentetzat hartu gabe. Mercosurren sorrera Europako eraikuntzaren ordezkotako xume bat da, merkataritza hasita, eta bere arrakastarik nabarmenena Argentinaren eta Brasilen arteko osagarritasun asimetrikoa da, bere indarrez dabilen industrian.

Kontakizunari dagokionez, «Latinoamerika» esamoldea utopiaren eta ameskeria politikoaren artean dago. Gehienez ere, kaleidoskopio kultural aberatsa adierazten du, eta bertan bizi diren gehiengo handiak haren aniztasunarekiko lotuta sentitzen dira. XIX. mendeko lehen laurdenean metropoli europarren independentzien ondorioz gertatu

6. Eskoziako *Trump Turnberry* luxuzko resortean Donald Trumpen eta Ursula von der Leyenen arteko «aurretiazko akordio politikoaren» forma eta funts ezagunak modu ezin hobean antzeztzen ditu negoziazioak bideratzeko modu desberdinak.

zen balkanizazioa, hegemonia kreol desberdinak lurralderatuz; ez da batasun dinamiketara bideratu azken 30 urteetan hainbat saiakera egin diren arren, hala nola ALCArek sorrera 1994an, ALBArena 2004an, PARLASURena 2006an edo UNASURena 2008an. Gaur egun, erakunde horiek guztiak ahuldu egiten dira Latinoamerikako herrien bizitzan eragin zehatzik gabeko topaketetan.

Erronkak

2008tik aurrera finantzek zuzendutako globalizazioaren krisiak eskuin muturreko indar kontrairaultzaileak piztu ditu arlo sozialean eta fanatikoki liberalak, berriz, arlo ekonomikoan. Nahasketa hori irudikapen demokratikoaren oinarriak ahultzen dituzten proiektu politiko autoritarioetan laburbiltzen da.

Urruti geratzen da 2001ean Porto Alegren egindako lehen Munduko Gizarte Foroan agertu zen bultzada birsortzaile eta eraldatzailea, demokrazia parte-hartzailea, ondasun komunaren defentsa eta desberdintasunen aurkako borroka («Beste mundu bat posible da» lelopean laburbildu ziren) eskatzeko. Mundu osoko globalizatuen ahalegina izan zen globalizatzaileekin alternatibak alderatzeko, biak nola definitu gorabehera. Esperientzia horrek erronka egiten digu, eta galdetzen digu zergatik asmatu zuten finantza-merkatuen eta oligopolikoen diktadurak gizateria gehien-gehienarengan izan zituen ondorio negatiboak buruzko diagnostikoetan, eta zergatik ez zuten antzeko arrakastarik sortu horiei aurre egiteko modu zehatzetan.

Aitzitik, eskaintza nagusi duten merkatu finantzario eta oligopolikoen totalitarismoaren aurka egiteko, gaur egun proposamen subiranistak egin dira, aldeaniztasuna eta akordioak bake-esparru batean zailtzen dituztenak. Muturreko eskuinaren hitzak eta bolborak bat egiten dute arlo politikoan dinamika demokratikoak eta arlo sozialean banatzaileak geldiarazteko. Giltzape dialektiko eta bortitz horretatik ateratzea ezinbestekoa da indar aurrerakoi guztientzat, bai Europan, bai Latinoamerikan.

Argi dago egungo Europar Batasunak ez duela bere errealitatea mundu osora esportatu nahi; beharbada, munduan zehar hedatzen diren dinamika politiko,

Aitzitik, eskaintza nagusi duten merkatu finantzario eta oligopolikoen totalitarismoaren aurka egiteko, gaur egun proposamen subiranistak egin dira, aldeaniztasuna eta akordioak bake-esparru batean zailtzen dituztenak. Muturreko eskuinaren hitzak eta bolborak bat egiten dute arlo politikoan dinamika demokratikoak eta arlo sozialean banatzaileak geldiarazteko. Giltzape dialektiko eta bortitz horretatik ateratzea ezinbestekoa da indar aurrerakoi guztientzat, bai Europan, bai Latinoamerikan.

ekonomiko eta sozialak errespetatzen dituen eginkizun eredugarria hartu duelako.

Hala ere, Europako erakundearen arteko dibortzio gero eta handiagoak eta horien heldutasun-prozesu espasmodikoak (euroaren krisia, pandemia eta Ukrainako gerra katalizatzaile gisa) ziurgabetasun gero eta handiago baten mende dagoen Europako gizarte baten aurrean, ondorio gisa eragin dute ilusioa sortzen duen kontakizunik ez egotea eta Europaren eraikuntzan sakontzea, EB alde anitzeko mundu baten eraikuntzaren erdigunean jartzeko.

Badirudi AEBk eta Errusiak multipolaritate inperfektuaren alde egiten dutela, non Europar Batasuna izango den kobratu beharreko prezioa, eta Txinak erraldoi global berria izango da, Europaren integrazio-prozesuaren egungo krisiaren aprobetxamendu taktikoaren alde. Europa zeharkatzen duen Zetaren Ibilbide berri baten saiakera eta Ukrainako inbasioan Errusiarekin inplizituki lerrokatzea une politikoaren konplexutasun estrategikoaren bi adibide argi dira.

Esparru horretan, Europaren eta Latinoamerikaren arteko harremana bi ahulezien arteko topaketa da, biak barne-dinamika zentrifugoek mugatuta. Herrialde bakoitzak bere kabuz negoziatzen du edo bi blokeen arteko elkarriketak publikoki baldintzatzen saiatzen da. EB-Mercosur negoziazioetan Frantziak izan duen portaera iraunkorra nekazaritzako abeltzaintzaren atalari lotuta, Alemaniaren ingurumen kezkei lotuta eta Mileiren Argentinako Gobernuak AEBkiko negoziazioetan izan duen jarrera hiru adibide argi dira.

Bitartean, AEBk eta Txinak Latinoamerikan hedatzen dute beren eragin-gaitasuna, baliabide naturaletarako sarbidea ziurtatzeko eta haien aldeko lerrokatze geostrategikoak bultzatzeko.⁷ Gero eta handiagoa da bi superpotentzien arteko lehia, presentzia militarra, teknologikoa eta baliabide eta azpiegitura estrategikoetan egoteko, Latinoamerikako herrialdeek erantzun hitzarturik eman gabe.

Dinamika konbergenteak eraikitzea

Hala eta guztiz ere, Europako agenda, martxak eta kontramartxak gorabehera, oso indartsua izan daiteke Latinoamerikarekiko loturak indartzeko, baldin eta horrekin batera beharrezkoa den bultzada politikoa eta bi gizarteen arteko zubi-lana egiten duen kontakizun komuna egiten badu, sarritan elkarren artean gatazkan dauden identitateen aniztasunak markatuta.

Amaitzeko ideia batzuk:

- Gaur egun Europako ahots baten faltan, ziurtatu beharko litzateke EBren presentzia Atlantikoaren alde bateko edo besteko herrialdeek egiten dituzten aldebiko negoziazioetan.⁸
- Gatazkak modu baketsuan konpontzeak ezadostasunen tonua markatu behar du.
- Ongizate Estatuaren bost zutabeak eraikitze eta sakontzeko laguntza zehatzak: etxebizitza, osasuna, hezkuntza, pentsioak eta zaintzak.
- Kapitalerako zergen harmonizazio fiskala eta paradis fiskalen ezabapena bi kontinenteetan.
- Gardentasun handiena enpresa-kudeaketan, enpresa-demokrazia eta ekintzailtza sustatuko dituen merkatu-ekonomia arautuaren esparruan
- Demokrazia ordezkatzaila eta parte-hartzailea babestu eta sustatzea, ustelkeriaren aurkako neu-

rri argiekin, haren adierazpen guztietan, eta desadostasunen adierazpen askea bermatuko dutenak.

- Familiek gizabanakoen garapen osoan, erlijio-konfesio guztiekin eta gizarte laikoarekin elkarriketan, duten zeregina aitortzea.
- Baliabide naturalak erauzteari buruzko akordio onuragarriak, klima-aldaketan eta naturaren defentsan dituen ondorioak kontuan hartuta.
- Drogaren arazoari aurreiritzirik gabe heltzea, droga legeztatzeari buruzko eztabaida barne. Narckoestatuak eragozte.
- Migrazio-fluxuen jatorrizko eta helmugako lekuen artean partekatutako erregulazioa, giza eskubideak betetzen direla bermatuz eta bizikidetzaren mestizoa aberastuko duten baldintzak sortuz.
- Norbanakoen eskubideak hedatzea, kolektiboen balio erlijioso eta moralen bilakaera bera errespetatuz.
- Delituaren jazarpenean giza eskubideen errespetu estua eskatzea, polizia-estatuak sortzeko konponbideak baztertuz.
- Adierazpen-askatasuna bermatzea, komunikabide oligopolikoak eta sareen erabilera gorrotagarria arautuz.

Zaila izango da ideia horiek transmititzea, egiteke dauden barne-erreformetan sakontzen ez bada. Horri esker, EBko erakunde indartuek Latinoamerikako herrialdeekin epe luzeko loturak sortzen lagunduko dute. Erabakitazunez egitea eta konbentzimenduz helaraztea politikarien eta ekintza politikaren zereginak dira.

7. Estatu Batuetako errepliketako bat argi eta garbi adierazten da Robert Lighthizerrek, Trumpen ideologoetako batek, Mendebaldeak Txinatik «desakoplamendu estrategikoa» (beraz, maila guztietan) bultzatzeko egindako proposamenean.

8. Pedro Sánchez Espainiako Gobernuako presidenteak Uruguai, Txile, Kolonbia eta Brasilgo agintariekin Santiagon egin berri duen bilerak, «Demokrazia beti» goi-bileran, bide onean gaudela erakusten du, eta, aldi berean, Europako herrialdeak beren kabuz doazela beren eragin-eremuetan. Eta Mexiko ez egoteak harreman horren konplexutasuna berresten du.